

užívány služby a tím méně času vynakládá žena na domácnost. V rodinách, kde je průměrný rozpočet na domácnost 50 rublů měsíčně, činí každodenní časově výdaje na domácnost 3,45 hodin. Od 50—75 rublů je to již jen 2,40 hodin a od 75 rublů a více — 2,15 hodin denně (V. G. Krjažev).

Podle N. M. Šiškana vynakládá každá rodina v průměru na vedení domácnosti 100 rublů. Tři čtvrtiny této sumy „vydělávají“ ženy, zbývající čtvrtinu muži a děti, které pomáhají při výkonu domácích prací.

Pokud jde o podporu při péči o dítě, dostávají ženy s dvěma dětmi jednorázovou podporu, při narození třetího dítěte a každého dalšího měsíční podporu. Doplnující příplatky dostávají ženy podle věku, délky práce, ženy s více dětmi apod. Podíl žen s třemi a více dětmi se snižuje a dnes představuje asi $\frac{1}{4}$ matek. Téměř polovina žen má pouze jedno nebo žádné dítě. Autor se domnívá, že v zemi dozrála potřeba stanovit měsíční příspěvek již při narození druhého dítěte a odvolává se na zkušenosti ČSSR. Autorovo stanovisko plně potvrdil XXVI. sjezd KSSS, který poukázal na nutnost zvýšit přídatky na děti, zejména na druhé a třetí, zavést částečně placené dovolené při péči o dítě do jednoho roku a jiná propopulační opatření.

Kapitola 5. Perspektivy ve změnách obsahu a podmínkách využívání ženské práce

Zavádění nové techniky do výroby a změny ve struktuře ženské práce vyvolaly i hluboké změny v jejím obsahu. Odrazilo se to v intelektualizaci ženské práce, ve stoupajícím podílu žen na řízení společnosti, v realizaci jejich schopností a znalostí. Podíl žen vykonávajících mechanizované práce činí dnes asi 48 %.

V polovině padesátých let byla fyzická práce žen vykonávána převážně ručně, v současné době převažuje mechanizovaná práce. Přesto je práce žen jako celek méně obsažná než práce mužů. V lehkém průmyslu, ve strojírenství, v dřevozpracujícím průmyslu, sklářském a keramickém průmyslu a průmyslu porcelánu, kde je vysoký nebo převládající podíl ženské práce, je hodnota pracovního místa nízká. I když není rozdíl v úrovni mechanizace hlavních výrobních procesů mezi odvětvími příliš vysoký, ukazuje se, že čím složitější je technika, tím větší je podíl mužské práce. Ženy naproti tomu vykonávají většinou takové mechanizované práce, u nichž jsou minimální požadavky na znalost techniky a její obsluhy.

V řadě profesí lehkého a potravinářského průmyslu a u strojírenství je podíl duševní práce velmi nízký (2—3 %), u prací vykonávaných převážně muži (strojírenství, slévárenství, traktoristé, řidiči apod.) činí tento podíl 30—50 %. Například práce operátorů v potravinářském průmyslu, kde jsou zaměstnány hlavně ženy, a práce operátorů na automatech je spojena převážně s řešením stereotypních úkolů a je jen částečně tvůrčí. Naproti tomu práce operátorů ve válcovnách a slévárnách je spojena s řešením diagnostických úkolů a vyžaduje značnou odbornou přípravu, dobré znalosti z fyziky, matematiky, elektroniky, telemekhaniky apod.

V závěru knihy autor rozebírá problematiku volného času mužů a žen, společenskou aktivitu žen a sociálně ekonomické otázky rozvoje podniku.

* * *

N. M. Šiškan shrnul ve své knize řadu aktuálních ekonomických, sociologických a sociálně psychologických problémů ženské práce v SSSR v současné etapě. Některé z nich však nejsou typické jen pro SSSR, ale mají obecnou platnost. Proto je kniha tak aktuální a zajímavá — inspiruje k promyšlení i některých sociálně ekonomických otázek ČSSR.

Autor řeší některé problémy zkratkovitě a zjednodušeně, zejména když klade přehnaný akcent na ekonomickou stránku sociálních procesů. To však nic neubírá na zajímavosti práce. V SSSR se výzkumy ženské práce zabývá přibližně 50 vědeckých institucí, v nichž jsou pro tyto výzkumy zřízeny zvláštní sekce či útvary. Autor dokázal čerpat z řady výzkumných prací, poskytnout čtenáři přehled o celkové situaci v SSSR a ukázat i hlavní sociálně ekonomické problémy vlastní republiky — Moldávie.

Jaroslava Bauerová

Zur gesellschaftlichen Stellung der Frau in der DDR (K společenskému postavení ženy v NDR)

Leipzig, Verlag für die Frau 1978, 376 s.

Otázkám postavení ženy v socialistické společnosti je v Německé demokratické republice dlouhodobě věnována velká pozornost. Již v roce 1964 byla při Akademii

věd ustavena zvláštní vědecká rada *Die Frau in der sozialistischen Gesellschaft*, jejímž úkolem je sjednocovat přístupy, výzkumné projekty a výsledky související s uvedenou problematikou, a to nejen v rámci sociologie, ale i ostatních společenských, popřípadě i jiných věd.

Patnáctiletá činnost tohoto orgánu byla korunována řadou úspěchů nejen v prohloubení poznání, ale i v jeho promítnutí do společenské praxe. Získané poznatky byly uplatněny zejména v oblasti zlepšování životních a pracovních podmínek zaměstnaných žen a matek, v oblasti péče o zdraví, vzdělání, dále v oblasti politické práce a působení masových komunikačních prostředků.

K příležitosti 30. výročí vzniku NDR připravila vědecká rada (pod vedením prof. H. Kuhrigové a dr. W. Speignera) rozsáhlý sborník zaměřený na teoretické i praktické otázky související s proměnami postavení žen v období budování socialismu a shrnující výsledky koordinovaného badatelského úsilí v NDR. Kniha je dílem interdisciplinárního kolektivu autorů z oblasti sociologie, filozofie, ekonomie, práva i medicíny a podává plastický obraz o všech hlavních sférách, v nichž se život socialistické ženy odvíjí.

První kapitola, *Rovnoprávnost ženy — úkoly a jejich realizace v NDR* (autorský kolektiv H. Kuhrig a W. Speigner), představuje široce založený historicko-teoretický vstup do problematiky. Shrnuje základní principy marxistického řešení ženské otázky, dokumentuje je pracemi klasiků a ukazuje historický vývoj postavení žen, a to zejména v kapitalistické společnosti. Poukazuje současně na význam, který tato otázka má v soudobém ideologickém boji.

Těžištěm kapitoly je komplexní, praktickými příklady ilustrovaná analýza problému v podmínkách budování socialismu. Autoři podávají přehled všech významných stranických a státních dokumentů usměrňujících proměny postavení žen ke skutečné rovnoprávnosti ve všech oblastech života. Tato opatření zajišťují stálý růst politické a profesionální aktivity a vzdělanostní úrovně žen: V roce 1976 představovaly již ženy 51 % všech odborářů a téměř každá druhá zastávala nějakou funkci. Jejich podíl v zastupitelských orgánech nejvyšší úrovně vzrostl z 24 % (v r. 1949) na 34 % (v r. 1976), na nejnižší úrovni lidosprávy dokonce z 16 % (v r. 1960) na 33 % (v r. 1976).

Zaměstnanost žen v NDR neustále stoupá a v poslední době patří mezi nejvyšší na světě. Ženy se podílejí na počtu pracovních sil 50 %, což znamená, že 87 % žen produktivního věku je ekonomicky aktivních (údaje z r. 1977). Autoři v této souvislosti zdůrazňují význam práce v prostředí a kolektivu socialistického podniku pro utváření jejich nového sebevědomí, nových názorů a zájmů, pro stimulaci angažovanosti ve věcech veřejných a pro celkové přetváření osobnosti vůbec.

Společensko-politická a profesionální aktivita žen úzce souvisí s jejich vzděláním, resp. „je výrazem jejich vzdělání a kvalifikace“ (s. 63). Díky tomu, že NDR zabezpečila ženám rovnoprávný přístup ke vzdělání na všech úrovních výchovně vzdělávacího systému, je dnes vzdělanost mužů a žen ve věkových skupinách do 35 let v podstatě stejná. Z celé ekonomicky aktivní ženské populace má odbornou kvalifikaci pro povolání 65 % žen. Tento rozdíl však stále vzrůstá a v r. 2000 nebude v žádné věkové skupině pracujících rozdíl mezi vzdělaností žen a mužů.

Vzdělání žen výrazně ovlivňuje proměny vztahů uvnitř rodiny. Přispívá k nezávislosti ženy, k partnerskému svazku mezi manžely, k rovnoměrnější dělbě práce v domácnosti a — jak ukazují poslední výzkumy — i k lepší, tj. kvalifikovanější výchově dětí.

Další společenská opatření mají směřovat k tomu, aby byly vytvářeny optimální podmínky pro účast ženy v pracovním procesu (specifický obsah práce), pro její profesionální vzestup, pro rozvoj jejího vzdělání, politické aktivity a rodinného života.

Druhá kapitola má název *K realizaci práva žen na práci* (aut. kol.: P. Dunskus, R. Johnne, H. Kuhrig, R. Sauerzapf, W. Speigner, B. Weichert, B. Welskopf). Autoři v ní hodnotí zaměstnanost žen v jejím dvojrozměrném účinku — ekonomickém a osobním. Probírají historický vývoj práva na práci v různých společenských systémech a definují jeho realizaci v podmínkách socialismu jako výraz nového charakteru práce. Konfrontují postavení a pracovní aktivitu žen v Německé demokratické republice se situací v kapitalistických zemích, zejména v Německé spolkové republice. Podíl žen na celkovém počtu pracovních sil tam představuje 37 % (v r. 1977) a kolísá v závislosti na krizovém či konjunkturálním vývoji národního hospodářství. V té souvislosti kritizují teorii tří životních fází života ženy (zaměstnání před narozením dětí, výchova dětí, zaměstnání po skončení výchovy dětí), která je v západních zemích zneužívána k tomu, aby ženy mohly být přinuceny opustit zaměstnání. Oceňují dobré zkušenosti s celospolečenskými zařízeními pro péči o dítě. Vý-

zkumy prováděné v sedmdesátých letech ukázaly, že pouze asi 5% žen má problémy s výchovou dětí v mateřských školách a jeslích.

Autoři se dále velmi podrobně zabývají pracovní motivací žen, zejména v souvislosti se zkráceným pracovním úvazkem a prací ve směnách. Výzkumy zjištěné(1) základní motivy se zhruba dělí do dvou hlavních skupin a jsou v podstatě vázány na faktor věku: mladší ženy spojují se zaměstnáním zvýšení životní úrovně rodiny a rozvoj své osobnosti, starší uvádějí spíše zájmy společenské a potřebu být někomu užitečné.

V NDR je už od padesátých let věnována značná pozornost vytváření příležitostí pro zkrácený pracovní úvazek žen, aby tím byla zajištěna realizace jejich práva na práci i v době, kdy jsou mimořádně zatíženy rodinnými povinnostmi. Jako zajímavá instituce v této souvislosti vznikly takzvané brigády žen z domácnosti, které umožňovaly ženám pracovat třeba pouze několik hodin v týdnu. Tyto brigády se uplatňovaly nejdříve ve stavebnictví a v zemědělství, později i v průmyslu, obchodě a zdravotnictví. Dnes jsou — díky organizačním opatřením v provozu podniků — místa se zkrácenou pracovní dobou již široce institucionalizována a tvoří vhodný zprostředkující článek pro pozdější plné pracovní zapojení ženy.

Se zvyšováním účasti žen na společenském pracovním procesu se zvyšuje i jejich účast ve vícesměnných provozech. Je to konečným dáno i národohospodářskou nutností: každým třetím pracovníkem v materiální výrobě je žena. Samy ženy se přitom k vícesměnné práci staví pozitivně, protože

- usnadňuje využití volného času
- zlepšuje podmínky pro dovolenou
- umožňuje lépe organizovat práci v domácnosti
- zajišťuje větší výdělek (s. 137)

Na výsledcích výzkumů časových rozpočtů (provedených v letech 1970—1974) autoři ukazují, jak ekonomická aktivita ženy ovlivňuje dělbu a racionalizaci práce v domácnosti:

	Ženy	
plně zaměstnané	zaměstnané na zkrácenou pracovní dobu	nezaměstnané

delší než 30 hodin týdně	kratší než 30 hodin týdně
-----------------------------------	------------------------------------

Průměrný čas vynaložený denně na práci v domácnosti	3,57	4,54	5,34	6,43
--	------	------	------	------

Plně zaměstnané ženy přitom vykonávají domácí práce zcela samy pouze v 6% případů, zatímco částečně zaměstnané v 41%. Zánik tradičních představ o roli ženy v domácnosti je tedy nepřímou úměrnou stupni její ekonomické aktivity.

Třetí kapitola (aut. kol. K. Fleischer, I. Müller, O. Müller, G. Winkler) je věnována *proměně postav žen v socialistickém zemědělství*. Autoři rozvíjejí svoji analýzu na pozadí celkové transformace zemědělství a životního způsobu venkovského člověka v NDR. V souvislosti s procesem postupné mechanizace a racionalizace zemědělské práce v průběhu budování socialismu došlo k zajímavé rekonstrukci ženské pracovní síly:

(1) Argumentace knihy se opírá o řadu výzkumů zaměřených k problematice postavení ženy v NDR, které byly provedeny v sedmdesátých letech vědeckou radou a dalšími institucemi na poměrně velkých výběrových souborech.

Podíl žen pracujících v zemědělství na celkovém počtu zaměstnaných žen	32 ‰	10 ‰
Podíl žen na celkovém počtu ekonomicky aktivních	41 ‰	50 ‰
Podíl žen na celkovém počtu pracujících v zemědělství	53 ‰	43 ‰

Zatímco tedy v r. 1951 většina zaměstnaných žen pracovala v zemědělství, v sedmdesátých letech je tomu právě naopak: je to již necelá jedna pětina.

Tento vývoj je výrazem odbourávání nekvalifikované manuální práce, kterou převážně vykonávaly ženy, a růstu nároků na kvalifikaci nutnou pro obsluhu mechanizačních zařízení. Promítá se přirozeně i do zvyšování vzdělanosti zemědělských žen: v r. 1963 mělo pouze 8 ‰ těchto žen ukončené základní vzdělání, v r. 1976 to bylo již 76 ‰. Souběžně s tím je u zemědělských pracovnic stále častější odborné (v r. 1963 — 11 ‰, v r. 1976 — 26 ‰) či vysokoškolské vzdělání (v r. 1963 — 8 ‰, v r. 1976 — 17 ‰).

S růstem kvalifikace žen roste i jejich účast na řídicích funkcích v zemědělství (ze 4 ‰ v r. 1961 na 16 ‰ v r. 1976) a na zastupitelských funkcích v zemědělských družstvech a v lokálních komunitách.

Opatření sociální politiky usnadňující práci žen jsou postupně rozšiřována na historicky tradičně zanedbávanou oblast zemědělství, kde například nároky na délku pracovní doby bývaly zpravidla zcela neomezené. V r. 1975 byl zaveden 40tihodinový pracovní týden pro matky 3 a více dětí a současně jim byla zaručena minimální dovolená v délce 21 pracovních dní, při vicesměnném provozu v délce 24 pracovních dní. (Tato opatření platí pro ostatní odvětví národního hospodářství od r. 1972.)

Další opatření se týkají vytváření vhodných pracovních podmínek pro ženy, ochrany zdraví, budování zařízení pro péči o děti atd. Práce a způsob života žen pracujících v průmyslu a v zemědělství se tak neustále sblíží.

W. Speigner se ve čtvrté kapitole zabývá *problematikou vzdělání žen*. Srovnává současný stav v NDR, kde ženy mají rovnoprávný přístup do všech škol a dosahují vysokého stupně vzdělanosti, nejen se situací v minulosti, ale i se současnou situací v NSR. Poukazuje na to, že v NSR přežívá diskriminace žen, zejména dělnic, v této oblasti. Nedostatečné vzdělání pak nutí ženy volit převážně takzvaná ženská povolání pro ženy dříve netypická, například v chemickém průmyslu, při zpracování dat, příčinou snadné ztráty práce, závislosti na manželském partnerovi a koneckonců i nutnosti přizpůsobit se daným společenským poměrům.

Vzdělávací systém v NDR prošel širokým demokratizačním procesem. Jeho výsledkem je vysoká vzdělanost zejména mladších věkových kategorií žen. Od r. 1960 představují dívky trvale více než 50 ‰ žáků 9. a 10. tříd základní školy, v r. 1977 se podílely na počtu studentů odborných škol 70 ‰, vysokých škol 47 ‰. Povinná příprava na povolání (po skončení základní desetileté školy — zavedena v r. 1974) se plně týká i dívek. Dívky se odborně připravují nejen na oblíbené ženské profese, jako jsou zdravotní sestry, prodavačky, laborantky, ale ve značné míře i na povolání pro ženy dříve netypická, například v chemickém průmyslu, při zpracování dat, při kontrole výroby, či dokonce na takové profese, jako jsou mechanici (v r. 1975 představovaly dívky 37 ‰ učňů tohoto oboru), agrrotechnici (20 ‰) atd.

Rozvoj vzdělanosti se netýká jen mladé generace absolvující řádnou formu přípravy či studia, ale i mimořádných forem vztahujících se k dalšímu vzdělávání a rozšiřování kvalifikace dospělých. Významnou roli přitom hrají podniky, které stimulují ženy k zaučení, získání výučního listu nebo je doporučují k večernímu či dálkovému studiu na středních odborných a vysokých školách.

V této souvislosti jsou užitečné výzkumy motivace žen pro i proti dalšímu vzdělávání (autor uvádí podrobné výsledky). Jejich analýza umožní orientovat další opatření tak, aby objektivní potíže bránící ženám ve zvyšování kvalifikace a vzdělávání byly maximálně limitovány.

A. Grandková v páté kapitole probírá *otázky manželství a rodiny* — přirozeně nikoli v plně šíři rodinných a příbuzenských vztahů vůbec, ale především z hlediska nukleární či dvougenerační rodiny. Tato jednotka hraje důležitou roli při formování socialistického způsobu života a vztahy, které má žena v jejím rámci, do značné míry rozhodují o tom, jak vykonává své mimorodinné role. Není proto možné zkoumat problematiku postavení ženy, aniž by byly analyzovány otázky rodiny.

Autorka se nejprve zabývá úlohou manželství a rodiny při rozvoji socialistického způsobu života. Jako ostatní autoři provádí srovnání se situací v předsocialistických společenských systémech, v nichž existovalo mnoho třídně určených typů manželství a rodiny. V socialismu se tato třídní diferenciace stírá, ve vnitrorodinném uspořádání nejsou již tak propastné rozdíly a charakteristickým rysem socialistického typu manželství se stává partnerský vztah, osvobozený od majetkových a jiných soukromovlastnických zájmů. Ukazuje se například, že shoda partnerů v oblasti světónázorové, kulturní a sexuální hraje větší roli než dobré materiální zabezpečení. Nový vztah mezi manžely má velký význam jednak pro rozvoj osobnosti každého z nich, jednak pro formování osobnosti dítěte.

Tradiční model mizí, rodina se stává stále demokratičtější. Ve výzkumu účinnosti rodinného práva, provedeném Humboldtovou univerzitou v r. 1972, bylo zjištěno, že ve většině případů se manželé podílejí na výchově dětí stejným dílem (muži to uvedli v 63 % odpovědí, ženy v 57 %; s. 235 recenzované práce) (2) a i povinnosti v domácnosti se zpravidla zcela nebo zčásti rozdělují mezi členy rodiny. (Pouze cca v 20 % případů jsou tyto povinnosti výhradní záležitostí ženy.)

Také význam profesionální aktivity ženy je široce uznáván, a to jak ženami, tak muži. V uvedeném výzkumu (provedeném na výběrovém souboru 1007 mužů a 992 žen) výrazná většina respondentů vyjádřila názor, že „všestranný vývoj osobnosti ženy je umožněn jen výkonem profese“ (jednoznačně 52 % mužů a 54 % žen, s určitými výhradami 21 % mužů a 19 % žen — s. 243).

V závěru kapitoly autorka hodnotí vliv celkových i zvláštních opatření státu na rozvoj socialistického typu rodiny v NDR.

Šestá kapitola (aut. kol. M. Kreckler, G. Niebsch, W. Günther) je věnována *zařazením společenské péče o dítě*. Autoři v ní zdůrazňují úzkou vazbu realizace rovnoprávnosti ženy na dobré fungování předškolních a školních zařízení péče o dítě. Ukazují jak postup této realizace je doprovázen a současně také podmiňován kvantitativním i kvalitativním růstem příslušných zařízení. V průběhu budování socialismu nesmírně vzrostl počet jeslí, mateřských škol a družin a vláda vynakládá stále větší částky na jejich další výstavbu: v r. 1950 bylo v jeslích umístěno cca 8 % dětí do tří let, v r. 1977 už 60 %. U mateřských škol došlo k růstu ze 17 % (z dětí příslušné věkové skupiny) v r. 1949 na 89 % v r. 1977 a u školních družin (pro děti od 1. do 4. třídy) ze 13 % v r. 1955 na 74 % v r. 1977. Avšak zatímco v oblasti mateřských škol existovala již určitá pedagogická tradice, pro jesle a školní družiny bylo nutno vypracovat a uskutečnit nové principy a metody výchovného procesu, a to v úzké spolupráci s rodiči.

Dnes jsou již s výchovou v předškolních a školních zařízeních rozsáhlé dobré zkušenosti, potvrzované nejen subjektivní spokojeností rodičů, a to jak po stránce fyzické, tak psychické; děti si osvojují základní osobní a kolektivní návyky, pod odborným vedením se seznamují s kreslením, modelováním, hudbou, zpěvem, tancem, získávají matematickou představivost a vůbec celkové základy pro formování rozvinuté osobnosti socialistického člověka.

Autoři uvádějí některé výsledky výzkumů názorů rodičů na výchovu dětí v kolektivních zařízeních, zabývají se otázkami pedagogicko-metodické práce s dětmi a upozorňují na řadu stranických a státních dokumentů a opatření, které sehrály významnou roli v této oblasti.

Sedmá kapitola (aut. kol. M. Kayser, M. Zobel, B. Metzner) se týká dalšího aspektu uskutečňování ženské rovnoprávnosti — *redukce práce v domácnosti*. Je zde konfrontována Engelsova a Leninova teze — že ke skutečnému osvobození ženy dojde teprve tehdy, až bude zbavena ubíjející domácí práce, až tato práce bude přenesena na socialistický velkopřemysl — se současnou situací v NDR.

V tomto směru bylo dosaženo úspěchu již v řadě oblastí, z nichž hlavní jsou: budování průmyslu služeb, výstavba bytů s vysokou vybaveností, modernizace starých bytů, rozšiřování obchodní sítě, výroba zboží, jehož používání znamená úsporu práce v domácnosti, například přístrojů k čištění bytu, praní prádla, příprava jídla atd.

Autoři uvádějí některá konkrétní data, například růstu vybavenosti domácnosti elektrickou pračkou z 0,5 na 100 domácností v r. 1955 na 77,6 v r. 1977; rozvoj školního, závodního a veřejného stravování; rozšiřování průmyslové výroby pokrmů; zdokonalování služeb chemického čištění.

(2) Výzkumy provedené v ČSSR potvrzují tento trend ještě výrazněji, viz například šetření *Minění a názory na postavení a úlohu žen v rodině*, provedené Ústavem pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v r. 1978.

Závěrečná, osmá kapitola je napsána kolektivem lékařů (L. Hinze, A. Rauer, A. Sälzler) a je zaměřena na poslední, současně však hlavní aspekt života ženy — na její zdraví, tj. konkrétně na *společenskou péči o zdraví žen a matek*. Základy této péče byly položeny hned při vzniku Německé demokratické republiky a jsou neustále rozšiřovány. Cílem je minimalizovat zdraví škodlivé vlivy, omezit fyzickou a psychickou zátěž a zabezpečit dobré zdravotní podmínky pro to, aby žena mohla rozvíjet svoji osobnost a sladit své poslání matky a pracovnice.

Nejvýraznějšího pokroku bylo dosaženo v pracovním zákonodárství a v oblasti péče o matku a dítě. Zákoník práce obsahuje ustanovení ukládající vedoucím kádřím v podnicích, aby zabezpečili pro ženy takové pracovní podmínky, které odpovídají jejich fyzickým a fyziologickým zvláštnostem. S tím souvisí například zákaz fyzicky namáhavé nebo zdraví škodlivé práce a zvláštní ochrana těhotných žen a matek dětí mladších 1 roku, popřípadě mladších 3 let, jde-li o osamělé matky (zákaz noční a přesčasové práce, zákaz výpovědi atd.).

Mateřská dovolená činí v NDR 26 týdnů a je honorována průměrnou měsíční mzdou. Prodlouží-li si žena tuto dovolenou při narození druhého a dalšího dítěte, dostává nemocenské dávky, které činí nejméně 300 M měsíčně, má-li 2 děti, a nejméně 350 M, má-li 3 a více dětí. Kromě toho při narození každého dítěte vzniká nárok na zvláštní podporu ve výši 1000 M.

Těhotenství a ranému mateřství je věnována zvýšená lékařská pozornost. Byly vypracovány nové diagnostické a terapeutické metody pro období těhotenství, porodu a šestinedělí. Díky tomu se snížila kojenecká úmrtnost ze 72 z 1000 živě narozených v r. 1950 na 14 v r. 1976, počet mrtvě narozených se snížil z 22 z 1000 narozených v r. 1950 na 7 v r. 1976 (s. 354). Byly také rozvinuty vyšetřovací metody pro včasné zjišťování některých rozšířených ženských nemocí. To přispělo k zvýšení průměrné dosahovaného věku žen z 68 let v r. 1952 na 74 let v roce 1976.

V závěru autoři informují o výsledcích výzkumu provedeného v NDR v období let 1970—1975 ministerstvem zdravotnictví ve spolupráci s vědeckou radou AdW a dalšími institucemi. Výzkum byl zaměřen na zdravotní vývoj žen v procesu střídavé činnosti, tj. v zaměstnání a v rodině. Výběrový soubor tvořilo 3400 žen pracujících v různých odvětvích národního hospodářství. Mohla být proto prokázána vazba určitých zdravotních potíží k určitým typům povolání (například srdeční obtíže, únava a bolesti v kříži u žen pracujících v zemědělství či v obchodě a na druhé straně nervové potíže například u učitelek).

Při celkovém hodnocení většina dotázaných uvedla, že se jim *daří sladit výkon povolání a práci v domácnosti bez velkých obtíží* (pouze 7% odpovědělo, že je to pro ně vždy obtížné).

* * *

Recenzovaná kniha podává širokou a mnohostrannou informaci o postavení ženy v NDR. Ilustruje ji podrobným soupisem společenských opatření v této oblasti a využívá sociologických poznatků k postižení určujících souvislostí. Představuje typ souhrnné práce.

Z hlediska teoretického řešení jsou závěry autorského kolektivu analogické poznatkům naší sociologie, což je přirozeně dáno jednak podrobností společenské situace, jednak shodou světónázorových východisek. Pro našeho čtenáře je kniha přínosná především tím, že podává plastický přehled o postavení žen v NDR, a to jak v dimenzi ideové teoretických přístupů, tak v dimenzi společenské praxe. Je opatřena bohatými odkazy na teoretické práce i prakticko-politické dokumenty mezinárodní či domácí provenience.

Výzkum specifických problémů souvisejících s postavením ženy má ve vědecké radě *Die Frau in der sozialistischen Gesellschaft* dobrou institucionální základnu, umožňující soustředění sil a koordinaci práce různých zainteresovaných vědních disciplín k dosažení optimálních výsledků a doporučení pro decizní orgány.

U nás, bohužel, taková situace není. Uvedené problematice je sice věnována značná pozornost, avšak výzkumy nejsou koordinovány; řada z nich je zaměřena k různým dílčím problémům a nejsou vzájemně či centrálně propojeny. V tomto směru nám může být sjednocené úsilí badatelské práce v NDR příkladem.

Eva Bártová